

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 8 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 8 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент,

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Бегамова Насиба Холмурзаевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА АГРАР СОҶА ХОДИМЛАРИНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШДА ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ РОЛИ (ЎЗБЕКИСТОН ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИ МИСОЛИДА)	11-19
<i>Насиратдинов Сапар Жеткербай-улы</i> ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРДА ФОТОГРАФИЯНИНГ ЎРНИ	20-25
<i>Нарманов Феруз Асфандиёрович</i> ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ҲАЁТИ ВА ФАОЛИЯТИНИНГ ЎҚИТИЛИШИ	26-30
<i>Rustamov Ixomidin</i> “O‘ZBEKISTON - 2030” STRATEGIYASI – XALQ STRATEGIYASI (YANGI O‘ZBEKISTON TARIXI)	31-34
<i>Normo‘minov Aziz</i> O‘ZBEKISTONLIK SPORTCHILARINING PARAOLIMPIYAMUSOBAQALARIDAGI ISHTIROKI	35-39
<i>Turdiboyeva Gulmira</i> VOYAGA YETMAGANLAR HUQUQBUZARLIGIGA QARSHI KURASH BO‘YICHA TARG‘IBOTLAR SAMARASI	40-44
<i>Xamidova Shoira Rasulovna</i> PARASPORT TURLARI VA ULARNING QONUNIYATLARI	45-51
<i>Ахмедов Жасурбек Зокиржонович</i> МАДАНИЯТШУНОСЛИК ВА НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА	52-54

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Raximov To‘xtabek Jumaboyevich</i> KICHIK BIZNES KORXONALARINING EKSPORT SALONIYATINI OSHIRISHGA TA‘SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI	55-60
<i>Allaberganov Xushnud Allaberganovich</i> TASHQI SAVDO SALONIYATINING MINTAQA IQTISODIYOTIDA TUTGAN O‘RNI	61-68
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич</i> МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТРАНСПОРТНЫЕ КОРИДОРЫ: СИНЕРГЕТИЧЕСКАЯ ВЫГОДА И ПОИСК РЕШЕНИЯ НЕПРОСТЫХ ЗАДАЧ	69-81
<i>Baqoeva Dilfuza</i> SANOAT KORXONALARIDA SOTUV TIZIMINING OLIV BORILISHI, MOHIYATI VA YO‘NALISHLARI	82-86
<i>Adilov Mirkomil Miralimovich</i> TIJORAT BANKLARI KREDIT QO‘YILMALARINING MANBALARINI ТАКОМИЛЛАСHTIRISH	87-93

<i>Donayev Sheroli Burxonovich</i> DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RIVOJLANTIRISH ASCENT STRATEGIYASINING AHAMIYATI	94-101
<i>Kaxarov Jasur Abulqosimovich</i> ГАСТРОНОМИЯ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	102-109
<i>Rahmonov Shuxrat Shavkatovich</i> ТУРИСТИК МАҲСУЛОТ ДИВЕРСИФИКАЦИЯСИНING НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ	110-117
<i>Sherov Alisher Bakberganovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI	118-129
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Tag'oyeva Dilnavoz Narziqulovna</i> MAHMUDXO'JA BEHBUDIY MA'RIFATPARVARLIK G'OYALARI VA ULARNING IJTIMOIIY- AXLOQIY MUNOSABATLARDAGI KONSTRUKTIV MOHIYATI	130-135
<i>Muhamedov Asror</i> G'ARB RENNESANSIGA TURTKI BO'LGAN OMILLAR	136-145
<i>Aripova Zulfiyaxon Salijanovna</i> HOZIRGI ZAMONDA ETIKA VA ESTETIKANI O'QITISHNING AMALIYIJTIMOIY AHAMIYATI	146-151
<i>Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich</i> INSONNING TABIATGA NOOSFERAVIY MUNOSABATINI YUKSALTIRISH ZARURIYATI	152-156
<i>Xolmatov Uchqunjon Xamidullayevich</i> AXBORIY-PSIXOLOGIK VA MADANIY TAHDIDLAR SHAROITIDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA HAMJIHATLIKNI TA'MINLASHNING TA'LIMIY-TARBIYAVIY VAZIFALARI	157-162
<i>Shonazarov Jamshid Shuxratovich</i> ЖАДИДЛАР ҒОЯЛАРИ ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИ БИЛАН ҲАМОҲАНГ	163-168
<i>Xo'janova Tamara Jo'raevna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLARINI AXBOROT URUSHI DAVRIDA MAFKURAVIY TAJOVUZLARDAN ASRASH OMILLARI	169-174
<i>Quchqorov Javlon Suyundik o'g'li</i> MILLIY G'OYA VA DEMOKRATIK O'ZGARISHLAR DIALEKTIKASIGA MADANIY HODISALAR SIFATIDA QARASH	175-179
<i>Muxtorova Tutixon</i> GLOBALLASHUV JARAYONLARIGA FALSAFIY YONDASHUVLARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	180-186
<i>Rahmonova Mavluda Abdusamadovna</i> ABDURAUFIY FITRATNING "OILA" ASARIDA JAMIYAT MA'NAVIIY-AXLOQIY RIVOJIGA DOIR QARASHLARI TAHLILI	187-194

<i>Pirnazarov Nurnazar</i> TANA, RUX VA MA'NAVIYATNING INSON BORLIG'IDAGI AKS ETISHINING FALSAFIY TAHLILI.....	195-201
<i>Ismailov Dilshod Baxriddinovich</i> DAVLAT FUQAROLIK XIZMATCHILARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING MA'NAVIY-AXLOQIY SEGMENTI:KOMPARATIV YONDASHUV	202-209
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Yuldoshova Shaxnoza Azimboyevna</i> RAY BREDBERI VA ISAJON SULTON ASARLARIDA MA'RIFATPARVARLIK MOTIVLARI TALQINI	210-216
<i>Bozorbekov Ahmadbek</i> O'ZBEK TERMINOLOGIYASIDA TEXNIK, ZAMONAVIY LOGISTIKA SOHASIDAGI TERMINLARNING YASHALISH MODELLARI VA PARADIGMATIKASI	217-230
<i>Xamrayev Fozilbek Yo'ldoshevich</i> ZAMONAVIY O'ZLASHMALARNI MILLIYLASHTIRISHDA O'ZBEK TILINING TARIXIY ZAXIRA MANBALARIDAN FOYDALANISH	231-236
<i>O'tebaeva Dilbar</i> TURKIY TILLARGA UMUMIY BO'LGAN EKOLOGIK ATAMALAR	237-242
<i>Asqarova Shaxnoza Kamolidinovna</i> EPIK KLISHELAR HAMDA ULARNING INGLIZ VA NEMIS TILLARIDAGI TALQINI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA)	243-247
<i>Kadirova Zaynab Bakoyevna</i> INGLIZ TILIDAGI REKLAMANING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	248-252
<i>Allaberganova Nilufar Matnazar qizi</i> QOFIYA ASOSLARIDAGI MATNLARNING LINGVOKOGNITIV XUSUSIYATLARI	253-256
<i>Nabiyeva Rushana Jamol qizi</i> OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI NOMLARI LEKSIK-SEMANTIK GURUHINING MA'NOVIY GURUHLARI VA ULARDA YANGI O'ZLASHMALARNING ISHTIROKI HAQIDA	257-262
<i>To'rayeva Iroda Sheramatovna</i> FOLKLORIZMLAR TIZIMIDA ETNOGRAFIK FOLKLORIZMLARNING O'RNI VA SPETSIFIKASI	263-268
<i>Qodirova Munisa Erkinjon qizi</i> BADIY MATNDA QO'LLANILGAN SAN'ATGA OID TERMINLARNING LEKSIK TIPOLOGIYASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	269-272
<i>G'aniyeva Nozanin G'ayratovna</i> MARKAZIY OSIYODA JADID AYOLLARINING PATRIARXAL TUZILMALAR VA MUSTAMLAKACHILIK ZULMIGA QARSHI CHIDAMLILIGI VA QARSHILIGI	273-277
<i>Zaripova Dilfuza Baxtiyorovna</i> TURKIY ADABIYOTDA "IBROHIMI ADHAM" QISSALARI TAHLILI	278-284
<i>Eshniyazova Maysara Beknazarovna</i> ALISHER NAVOIYNING "ARBA'IN" ASARIDAGI HADISLAR BAYONIDA G'OYAVIY-BADIY IFODA MUKAMMALLIGI	285-292
<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> O'ZBEK JADID ADABIYOTIDA OVRUPO MADANIYATI TALQINI	293-298

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

- Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna*
MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI HUQUQIY TIZIMLARIDA KODEKSLASHTIRISH
JARAYONINING AYRIM NAZARIY-HUQUQIY MASALALARI 299-306
- Узакова Гўзал Шариповна*
ШАҲАРЛАР ВА БОШҚА АҲОЛИ ПУНКТЛАРИДА АТРОФ МУҲИТНИ МУҲОФАЗА
ҚИЛИШНИНГ ЭКОЛОГИК-ҲУҚУҚИЙ ТАЛАБЛАРИ 307-325
- Пулатова Нодирахон Собиржоновна*
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ УСТРАНЕНИЯ СУДЕБНЫХ ОШИБОК В ОБЕСПЕЧЕНИИ
ПРАВ ЧЕЛОВЕКА 326-332
- Nizamatdinov Kayrat Keunimjaevich*
MOBIL ALOQA XIZMATI KO'RSATISHDA MILLIY ALOQA OPERATORLARINING FAOLIYATINI
HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISH 333-341
- Абдурахманова Нодирахон*
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В
ОНЛАЙН АРБИТРАЖАХ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ 342-345
- Vokiyev Jahongir Nurmatjon o'g'li*
TA'LIM OLIH HUQUQINING GENEZISI HAMDA UNING YURIDIK TABIATI 346-356
- Madiyev Faxriddin Xoshim o'g'li*
SHAXSIY HAYOT DAXLSIZLIGI HUQUQINI TA'MINLASH MASALALARI 357-368
- Утанов Фурқат*
ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА ТОВАР БЕЛГИСИНИНГ ҲУҚУҚИЙ
МАҚОМИ 369-374
- Dilboboyev Nozimbek Shavkat o'g'li*
XALQARO VA MILLIY DARAJADA INVESTITYA QONUNCHILIGINING RIVOJLANISH
TENDENSIYASI 375-381
- Назарова Марҳабо*
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА И РАЗВИТИЕ ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В
УЗБЕКИСТАНЕ 382-386
- Абулхайров Рустамхон Ибодуллаевич*
ПОРТЛАШ СОДИР БЎЛГАН ЖОЙНИ КЎЗДАН КЕЧИРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ
МАСАЛАЛАРИ 387-400
- Абдусамиева Дилрабо Абдувахоб кизи*
ВОПРОСЫ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ БЫВШИХ ОСУЖДЕННЫХ В НЕКОТОРЫХ
МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТАХ..... 401-406
- Abdikhakimov Islombek*
LEGAL RELATIONS AND STAKEHOLDERS IN QUANTUM TECHNOLOGIES REGULATION: A
COMPREHENSIVE ANALYSIS OF GOVERNANCE FRAMEWORKS 407-412

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

- Djabbarova Nilufar Baxtiyarovna*
TALABA-QIZLARDA LIDERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA FALSAFIYPEDAGOGIK
YONDASHUVLARNING ROLI 413-417

<i>Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich</i> BO'LAJAK REJISSYORLARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI ADABIY ASARLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHDA DEBYUT MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI	418-423
<i>Kurbanova Shukurjon Yeldashbayevna</i> HOFIZ XORAZMIY DIDAKTIK QARASHLARINI O'RGANISHNING HOZIRGI HOLATI	424-429
<i>Ismoilova Shodiyaxon Xusanboy qizi</i> NEMIS TILIDAN KEYIN INGLIZ TILI O'RGANISH JARAYONIDA FONETIK INTERFERENSIYANI YUZAGA KELTIRUVCHI OMILLAR	430-435
<i>Salimov Ma'ruf Eshdovlat o'g'li</i> O'QUVCHILARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	436-439
<i>Палванова Умида Бахрамовна, Тургунов Собитхон Ташпулатович, Якубова Азада Ботировна</i> ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ ОБУЧЕНИЕМ СТУДЕНТОВ НАВЫКАМ ОКАЗАНИЯ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА	440-444
<i>Rasulova Fotima Farxotovna</i> O'QUVCHILARNI IJODIY FIKRLASHGA YO'NALTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY YO'NALISHLARINING ILMIY TAHLILI.....	445-450
<i>Saidxo'jayev Muhammadxo'ja Ma'rufxo'ja o'g'li</i> YOSHLARNI MA'NAVIY-MA'RIFIY TARBIYALASHDA IJTIMOYIY - PEDAGOGIK OMILLAR VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	451-456
<i>Utepbergenov Aydos Janabayevich</i> SAHNA NUTQI O'QITISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	457-461
<i>Nozima Muqimovna Hamdamova</i> MAJBURIY FANLARDAN TALABLARNING KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA GRAFIK DASTURLARIDAN FOYDALANISH.....	462-467

Received: 30 July 2024
Accepted: 5 August 2024
Published: 15 August 2024

Article / Original Paper

IMPROVEMENT OF LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF NATIONAL COMMUNICATION OPERATORS IN PROVIDING MOBILE COMMUNICATION SERVICES

Nizamatdinov Kairat Keunimjaevich

Associate Professor of “Civil and Business Law” Department of Karakalpak State University, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor.

gayrat-n@bk.ru

Abstract. This article provides a legal assessment of the activities of national telecom operators in providing mobile communications services. The article analyzes in detail, from a theoretical and practical point of view, the issues of application of industry legislation in relation to regulation of the activities of national telecom operators.

Key words: mobile communications, national communications operator, service, legal regulation.

MOBIL ALOQA XIZMATI KO'RSATISHDA MILLIY ALOQA OPERATORLARINING FAOLIYATINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Nizamatdinov Kayrat Keunimjaevich

Qoraqalpoq davlat universiteti “Fuqarolik va biznes huquqi” kafedrasida dotsenti, yuridik fanlar nomzodi, dotsent.

Annotatsiya. Ushbu maqolada mobil aloqa xizmatlarini ko'rsatish bilan bog'liq munosabatlarda milliy aloqa operatorlari faoliyatiga huquqiy jihatdan baho berilgan. Maqolada, shuningdek milliy aloqa operatorlari faoliyatini tartibga solishga nisbatan sohaviy qonun hujjatlarini qo'llash masalalari nazariy va amaliy jihatdan batafsil tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: mobil aloqa, milliy aloqa operatori, xizmat, huquqiy tartibga solish.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I8Y2024N46>

Iqtisodiy rivojlanish jarayonida telekommunikatsiya texnologiyalaridan faol foydalanish axborot eng muhim iqtisodiy resursga aylanganda axborot jamiyati deb ataladigan jamiyatga o'tishni ta'minlaydi. Shu sababli, bugungi kunda telekommunikatsiyalarning faol rivojlanishi o'tish davri iqtisodiyoti bo'lgan mamlakatlarda iqtisodiy taraqqiyot va postindustrial jamiyatga erishish uchun zarur shartdir.

Bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda telekommunikatsiyalar umuman iqtisodiyotga nisbatan tezroq rivojlanmoqda, YaIMdagi tebranishlarni qisman tekislaydi va ko'plab mamlakatlarning kumulyativ rivojlanish bosqichiga qaraganda tezroq o'sib bormoqda.

XX asr oxiri - XXI asr boshlari telekommunikatsiya sohasida jadal texnologik o'zgarishlar davri bo'ldi. Ishlab chiqaruvchilar va operatorlar foydalanuvchilarga ko'plab yangi xizmatlar va qurilmalarni taklif qilishdi. Texnologik yangiliklarning aksariyati aholi, korporatsiyalar va davlatlar tomonidan jalb qilingan. Shunday qilib, ta'minot tomonidagi aql bovar qilmaydigan texnologik yutuq an'anaviy va yangi xizmatlarga talabning tez o'sishiga to'g'ri keldi, bu so'nggi 15 yil ichida telekommunikatsiya xizmatlari bozorini bir necha bor oshirishga imkon berdi, bu uning YaIMdagi ulushini ham, xizmatlarda ham oshirdi. Ta'kidlash joizki, telekommunikatsiya xizmatlariga talabning asosiy qismi aholi tomonidan ta'minlandi.

Telekommunikatsiya xizmatlari bozorini tartibga solish muammolaridan biri - bu telekommunikatsiya operatorlari va provayderlarning huquqiy maqomini belgilash bilan bog'liqdir, chunki bu mobil aloqa xizmatlari bozoridagi barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, litsenziyalash tartib-qoidalarini, ayniqsa simsiz aloqa xizmatlari sohasida aniq emas. Chastotani taqsimlash tartibi maxsus shaffoflik bilan tavsiflanadi. Uchinchi avlod mobil aloqa sohasida Hukumati aksariyat aktsiyalar davlatga tegishli bo'lgan "O'zbektelekom" Ajga faqat bitta litsenziya berish orqali xorijiy operatorlar uchun kamsituvchi sharoitlarni yaratdi. Va nihoyat, raqobat organi – monopoliyaga qarshi kurashish qo'mitasi va Raqamli texnologiyalar vazirligi o'rtasidagi munosabatlar noaniq va hal qilinmagan, bu esa turli telekommunikatsiya bozorlarini tartibga solish vakolatiga kim ega ekanligi to'g'risida noaniqlikka olib keladi.

O'zbekistondagi barcha mobil aloqa qurilmalari, hatto ularda qo'llaniladigan texnologiyalar allaqachon tasdiqlash, sertifikatlash va mamlakatda foydalanish uchun ruxsat olgan bo'lsa ham, ro'yxatdan o'tkazilishi zarur.

Shunday qilib, barcha ishlab chiqaruvchilar allaqachon tasdiqlangan va foydalanishga ruxsat olgan texnologiyalardan foydalanadigan mobil aloqa qurilmalarini ro'yxatdan o'tkazishlari kerak. O'zbekistonda u savdo asossiz to'siqlarni yaratadi juda qiyin va og'ir, deb. Muayyan mahsulot uchun emas, balki texnologiyaning o'zi uchun ro'yxatdan o'tishni talab qilish yoki ro'yxatdan o'tishni butunlay bekor qilish mantiqan to'g'ri bo'ladi, chunki u majburiy sertifikatlash tartibini takrorlaydi.

JST qoidalariga ko'ra, telekommunikatsiya sohasini tartibga solish sohasidagi O'zbekiston qonunchiligi Evropa standartlari bilan to'liq uyg'unlashtirilishi lozim.

Masalan, hozirda qo'llanilayotgan bir qator standartlar eskirgan, shuning uchun O'zbekistonda xalqaro miqyosda tan olingan so'nggi simsiz texnologiyalardan foydalanadigan mahsulotlarni ro'yxatdan o'tkazish yoki sertifikatlash mumkin emas.

Hozirgi vaqtda O'zbekistonda signallar ham chastotalar ikkita qonun bilan tartibga solinadi: telekommunikatsiya to'g'risidagi qonun va radiochastota spektri to'g'risidagi qonun. Ushbu ikkita qonun yagona telekommunikatsiya kodeksiga birlashtirilishi lozim, bu esa ushbu sohadagi Evropa amaliyotining eng yaxshi namunalariga mos keladi. O'zbekistonda ro'yxatga olish muammo boshqa tomoni ro'yxatdan va so'nggi simsiz texnologiyalar [11] foydalanish mahsulotlarini tasdiqlash mumkin emas.

"Telekommunikatsiya to'g'risida"gi Qonunning 2-moddasiga binoan telekommunikatsiya bozorining sub'ektlari operatorlar, telekommunikatsiya provayderlari, telekommunikatsiya xizmatlari iste'molchilari, telekommunikatsiya uskunalari ishlab chiqaruvchilar va/yoki etkazib beruvchilardir.

FKda mobil aloqa xizmati shartnomasining mumkin bo'lgan ishtirokchilari doirasi ko'rsatilmagan, ammo uning xizmat ko'rsatish shartnomalari turlariga mansubligini hisobga olgan holda, FKning 703-moddasi qo'llaniladi, bu erda taraflar ijrochi (ya'ni xizmat ko'rsatuvchi shaxs) va xizmat buyurtmachisi (xizmat ko'rsatiladigan shaxs) ko'rsatilgan. Shu bilan birga, maxsus tartibga solish reglamenti bilan belgilangan tasnif eng keng tarqalgan. "Telekommunikatsiya to'g'risida"gi Qonunida tomonlar abonent (xizmatlar iste'molchisi) va operator (telekommunikatsiya provayderi) deb nomlanadi [13].

Internet butun dunyo bo'ylab global tarmoq sifatida mobil aloqani ta'minlashning muhim vositasi hisoblanadi, shuning uchun unga kirish orqali mobil aloqa xizmatlarini ko'rsatishsifati va darajasi oshadi, u esa o'z navbatida telekommunikatsiya xizmatlarini ko'rsatish to'g'risidagi bitim (Internet-provayder shartnomasi) va mobil aloqa xizmatlarini ko'rsatish shartnomasi alohida huquqiy tartibga ega bo'lishi lozim.

Telekommunikatsiya qoidalarida belgilanishicha "telekommunikatsiya operatori – mulk huquqi yoki boshqa ashyoviy huquq asosida telekommunikatsiya (telefon aloqasi, ma'lumotlar uzatish, mobil aloqa, televidenie) tarmog'iga ega bo'lgan, uning qurilishi, ishlashi, rivojlanishini ta'minlovchi va litsenziyaga asosan tegishli telekommunikatsiya xizmatlarini ko'rsatuvchi yuridik shaxs"dir. O'z navbatida, ushbu qoidalarda mobil aloqa operatorining dileri tushunchasi ham keltirilgan bo'lib, unga ko'ra "mobil aloqa tarmog'i operatori (provayderi)ning dileri – operator (provayder) nomidan abonentlarga xizmat ko'rsatish uchun operator (provayder) bilan shartnoma tuzgan yuridik shaxsdir" [12].

Bundan ko'rinadiki, mobil aloqa faoliyatini amalga oshirish va tegishli xizmatlarni ko'rsatuvchi sub'ekt ushbu faoliyat turini amalga oshirish uchun tegishli litsenziyaga ega bo'lgan yuridik shaxs hisoblanadi. "Telekommunikatsiyalar to'g'risida"gi qonunning 9-moddasi hamda "Litsenziyalash, ruxsat berish va xabardor qilish tartib-taomillari to'g'risida"gi [14] qonunida telekommunikatsiya faoliyatini va uning bir turi bo'lgan mobil aloqa xizmatlarini ko'rsatish faoliyatini litsenziyalash qoidalar nazarda tutilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 11 apreldagi PF-5409-sonli "Tadbirkorlik faoliyati sohasidagi litsenziyalash va ruxsat berish tartib-taomillarini yanada qisqartirish va soddalashtirish, shuningdek, biznes yuritish shart-sharoitlarini yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi [15] Farmonining 3-bandi hamda litsenziyalarga oid qonunning 16-moddasi birinchi qismiga ko'ra "ko'chma radiotelefon (uyali) aloqadan va teleradioeshittirishlarni tarqatish tarmoqlaridan foydalanish hamda ularning xizmatlarini ko'rsatish bilan bog'liq faoliyat"ga berilgan litsenziyalash cheklangan muddatga beriladi.

Bugungi kunda O'zbekistonda beshta: Beeline, Mobi.uz, Ucell, UzMobile, Humans mobil aloqa operatorlari faoliyat yuritadi. Ushbu aloqa operatorlari Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 30 oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi telekommunikatsiyalar tarmoqlarini boshqarish tizimini takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 680-son [16], 2021 yil 19 noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi telekommunikatsiya infratuzilmasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 699-son [17] qarorlari belgilangan vazifalarga rioya qilgan holda faoliyat yuritadilar.

Internet - provayderning fuqarolik maqomini tahlil qilishdan oldin "Internet-provayder" tushunchasini va unga mazmunini ko'rib chiqish lozim. Kundalik tushunchada "Internet-provayder" (yoki oddiygina "provayder") maxsus jihozlariga ega va Internetga kirishni ta'minlaydigan tashkilot bo'lgan keng tarqalgan ko'rinish mavjud. Ammo, agar "provayder"

tushunchasining ta'rifiga xorijiy yondashuvni ko'rib chiqilsa, ushbu tushunchaning mazmuni bir qadar keng va ma'nodor ekanligi ko'zga tashlanadi. Ko'p jihatdan, buni inglizcha "to provide – ta'minlamoq" so'zining keng ma'nosi bilan izohlash mumkin.

Amalda, internetga kirishni ta'minlovchi shartnoma tarafi turli nomlarga ega - provayder, xizmat ko'rsatuvchi provayder, telekommunikatsiya xizmati provayderi, Internet-provayder va boshqalar. Ingliz tilida mos ravishda-Internet service provider, intermediary service provider (ISP), on-line service provider, provider of access va boshqalar. Provayder litsenziya asosida ishlaydigan va o'z telekommunikatsiya tarmog'i yoki boshqa egasiga tegishli telekommunikatsiya tarmog'i orqali telekommunikatsiya xizmatlarini ko'rsatish huquqiga ega bo'lgan yuridik bo'lishi mumkin [5; -C.3-6.].

Qoida tariqasida, Internet-provayderlarning uchta asosiy turi mavjud: kirish provayderlari (Access-Provider), ishtirok etish provayderlari (Presence-Provider), kontent provayderlari (Content-Provider) [3].

"Kirish provayderlari" deganda zarur texnik jihozlarga ega bo'lgan (Internetga doimiy ulanish imkoniyatiga ega bo'lgan va ulanish amalga oshiriladigan komp'yuterlar - kirish serverlarini o'z ichiga olgan komp'yuter tarmog'i) internetga kirishni ta'minlaydigan sub'ektlar tushuniladi. Ishtirok etish provayderlari foydalanuvchining resurslarini (xosting) joylashtirish uchun serverda disk maydonini ta'minlash orqali ularning tarmoqdagi virtual mavjudligini ta'minlaydi.

Kontent provayderlari foydalanuvchilarga ma'lumotlarni joylashtirish va ularga kirishni ta'minlash orqali Internetning axborot tarkibini taqdim etadilar. Ba'zida "aloqa provayderlari" (Communications-Provider) ham mavjud – bu "ishtirok etish provayderlari" dan oxirgi foydalanuvchiga ma'lumot uzatish uchun zarur infratuzilmani ta'minlaydigan shaxs sanaladi. Bir kishi bir vaqtning o'zida ikkita yoki hatto yuqorida ko'rsatilgan barcha turdagi provayderlarning funktsiyalarini birlashtirganda vaziyatlar istisno qilinmaydi [8; - C.183-189.].

Kontent provayderlari (kontent provayderlari) o'zlarining muayyan mazmunga ega bo'lgan axborotlarini taqdim etadilar va uning kirish imkoniyatini ta'minlaydilar. Ularga yuklatilgan funktsiyalarga ko'ra, bunday provayderlar kontentni yaratadilar va shunga mos ravishda o'z ma'lumotlarining mazmuni uchun javobgarlikni o'z zimmlariga oladilar.

Bundan tashqari, ular kontentni texnik bazasida yoki o'z nazorati ostida ushlab turishadi, ya'ni ular unga kirishni nazorat qilishlari mumkin. Ushbu kategoriyaga o'z serverida yoki xost-serverning ijaraga olingan veb-maydonida veb-sayt yaratadigan har qanday shaxs kiradi. Kontent provayderlari umumiy huquqiy qoidalarga muvofiq qonun oldida to'liq javobgardirlar. Bu erda javobgarlikdan ozod bo'lish uchun hech qanday asos yo'q, chunki har kim o'zi to'liq nazorat qila oladigan kontent uchun javobgardir.

Hatto katta hajmdagi ma'lumotlar ham bahona bo'la olmaydi. Tashkilot tegishli kontentni boshqarish tizimini o'rnatishi yoki ma'lumotni internetga joylashtirmasligi mumkin, aks holda u tarkib uchun javobgar bo'lish xavfini qabul qilishi kerak [4; - C.63.].

Mobil aloqa operatorlari telekommunikatsiya tarmoqlariga texnik xizmat ko'rsatish va ulardan foydalanish huquqi bilan simsiz aloqa faoliyatini amalga oshirish huquqiga ega bo'lgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlardir.

O'z navbatida, provayder – bu simsiz aloqa sohasidagi faoliyatni tarmoqlarga texnik xizmat ko'rsatish va ulardan foydalanish va foydalanish uchun telekommunikatsiya kanallarini taqdim etish huquqsiz amalga oshirish huquqiga ega bo'lgan korxonalar hisoblanadi [6].

Provayderlar mobil aloqa va Internet tarmoqlari, shuningdek trafikni uzatish bilan shug'ullanadigan, faqat asosiy xizmat ko'rsatuvchi provayderning vositachisi sifatida ishlaydigan boshqa yuridik shaxslar bo'lishi mumkin.

Ta'kidlash lozimki, 5G tarmoqlarining rivojlanishi jamiyatni axborotlashtirishning yangi davrini boshlab berdi, hayotning turli sohalarida axborot xizmatlarining keng joriy etilishi va taqsimlangan geterogen tarmoq infratuzilmasi asosida ulardan keng foydalanish yo'lga qo'yildi. 6G standartlari yo'nalishi bo'yicha mobil aloqa tarmoqlarini yanada rivojlantirish telekommunikatsiya infratuzilmasining yanada yuqori darajadagi geterogenligi (*geterogenlik (qadimgi yunonchadan ἕτερος "boshqa" + γένος "tur") – turli xillik; boshqachalik; tuzilmada, nimaningdir tarikibida bir xil bo'lmagan qismlarning mavjudligi*) va kengroq qo'llanilishi bilan tavsiflanadi.

Xususan, sun'iy intellekt texnologiyalari, aralash haqiqat xizmatlari va taktil aloqalar shular jumlasiga kiradi. Taktil aloqa (taktil aloqa; inglizcha haptic communication) - bu boshqa odam bilan jismoniy kontakt orqali aloqa qilish shakli (masalan, qo'l siqish, elkasiga qoqib-qo'yish). Shuningdek, taktil aloqa, qoida tariqasida, insonlarga tegishli bo'lgan madaniyatga bog'liq. Har birining o'z chegarasi bor, bu maqbul bo'lgan chegaralarni belgilaydi.

Internetdan keng foydalanish abonentlar faoliyatining ommaviy va tanish manzarasiga aylanadi, bu esa turli xil so'nggi qurilmalar o'rtasida bir zumda uzatilishi kerak bo'lgan ma'lumotlar miqdorining tez o'sishiga olib keladi. Bu, albatta, tarmoq infratuzilmasining kengayishiga va ilgari noma'lum texnologiyalar va uyali aloqa vositalarining paydo bo'lishiga olib keladi, bu esa cheklangan radiochastota resursi sharoitida operatorlar uchun tarmoq infratuzilmasini boshqarishning murakkabligini sezilarli darajada oshiradi.

Mamlakatimizda va dunyoda radiochastota resursini parchalash va litsenziyalash bo'yicha mavjud me'yoriy cheklovlar litsenziyalarni milliy miqyosda markazlashtirilgan sotishni ta'minlaydi, bu esa butun mamlakat bo'ylab tarmoq infratuzilmasini qurish uchun operatorlardan katta moliyaviy sarmoyalarni talab qiladi.

O'zbekistonda har bir abonent uchun o'rtacha foydaga nisbatan pastligini hisobga olsak, infratuzilmaning shunga o'xshash narxida operatorlar tarmoqni modernizatsiya qilishning yuqori stavkalarini saqlab turolmaydilar.

Shu sababli, qisqa muddatda tarmoq infratuzilmasini qurish va ishlatishning hozirgi markazlashtirilgan modeli muqarrar ravishda radiochastota resurslari va tarmoq infratuzilmasi uchun ochiq bozorga ega bo'lgan yanada moslashuvchan markazlashtirilmagan modelga o'zgaradi.

Markazlashtirilmagan model iqtisodiyot va jamiyatning muayyan ehtiyojlarini hal qilishga qaratilgan ko'plab mikro-operatorlarning paydo bo'lishini rag'batlantiradi. Biroq, bunday model jug'rofiy tarqalgan qamrov zonalari uchun radiochastota resursidan foydalanishni mustaqil muvofiqlashtirishga imkon beradigan ishonchli markazlashtirilmagan boshqaruv mexanizmlarini talab qiladi.

Xususan, bugungi kunga qadar radiochastota resurslarini alohida hududiy zonalarga bo'lingan holda litsenziyalash usullari mavjud emas, bu operatorlarga kapital va operatsion xarajatlari ancha past bo'lgan alohida shaharlar, tumanlar yoki viloyatlarda mintaqaviy uyali aloqa tarmoqlarini joylashtirishga imkon beradi.

Boshqa tomondan, markazlashtirilmagan model tarmoq infratuzilmasi va radiochastota resurslarini boshqarish jarayonini murakkablashtiradi, chunki ko'p sonli operatorlar o'rtasida

konfiguratsiyalarni muvofiqlashtirish zarur bo'ladi. Mobil aloqa tizimlarini markazsizlashtirish mavjud markazlashtirilgan tarmoqlar uchun xos bo'lmagan bir qator muammolarni keltirib chiqaradi.

Xususan, xizmat ko'rsatish sohalari cheklanganligini hisobga olgan holda, mikro-operator tarmoqlari o'rtasida abonentlarning harakatchanligi nuqtai nazaridan noaniqlik mavjud. Operator tarmog'ining dinamik o'zgarishi abonent uchun zaryadlash va xizmat ko'rsatish sifatini ta'minlash tartibini murakkablashtiradi. Bundan tashqari, markazlashtirilgan modelda operatorlar o'zlarining uyali infratuzilmasini oraliq chastota diapazonlarida mustaqil ravishda sintez qiladilar.

Markazlashtirilmagan model bilan barcha operatorlar jismoniy uyali infratuzilmani umuman muvofiqlashtirilgan tarzda sintez qilishlari kerak, bu esa mavjud yondashuvlarni takomillashtirishni talab qiladi. Sun'iy intellektga asoslangan boshqaruv algoritmlarini samarali o'qitishni ta'minlash uchun tarmoq ishlashining asosiy ko'rsatkichlari bo'yicha operatorlar o'rtasida tarmoq infratuzilmasi monitoringi ma'lumotlarini muvofiqlashtirish masalasi ham mavjud. Bundan tashqari, bugungi kunda yagona trafik tarmog'i infratuzilmasi doirasida turli operatorlardan trafikni uzatish uchun xizmat ko'rsatish sifatini ta'minlash bilan axborot oqimlarini oxirigacha boshqarish mexanizmlari mavjud emas [7; - 2-c.].

Internetdan foydalanish bilan bog'liq iqtisodiyot segmentlarida rivojlanish va faoliyat uchun yangi sharoitlar paydo bo'ldi. Bir necha yil oldin Internet asosan ulkan kutubxona sifatida qaralardi va undan foydalanishning asosiy vazifasi kerakli ma'lumotlarni topish va unga kirishni tashkil qilish edi. Keyingi "aloqa" bosqichida asosiy vazifa jozibali sheriklarni izlash va ular bilan zarur intensivlik bilan samarali aloqa turini tashkil qilish vositalarini tanlashga aylandi.

Hozirgi vaqtda ko'pgina bozorlar, shu jumladan telekommunikatsiya bozorlari Internet kiberfazosiga qo'shilganda yangi bosqich boshlanadi. Internetning asosiy tarkibiy qismlari oddiy moddiy qurilmalar emas, balki axborot mahsulotlari: g'oyalar, standartlar, dasturlash tillari, dasturiy ta'minot sayyoramizning istalgan joyiga tezda etkazilishi mumkin, shuning uchun global Internet kiberfazosining shakllanishi tarixiy miqyosda juda tez sodir bo'ldi.

Shuni ta'kidlash kerakki, Internet kibermakonini rivojlantirish va telekommunikatsiyalarni takomillashtirish o'zaro aloqador va o'zaro bog'liqdir. Endilikda aloqa, ayniqsa mobil aloqaning rivojlanishi internetdan foydalanuvchilar sonining ko'payishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ko'plab foydalanuvchilar uchun tarmoqqa kirishning narx imkoniyati mobil qurilmalarga talabni sezilarli darajada oshirdi. Tarmoqning rivojlanishi telekommunikatsiyalarning takomillashuviga sabab bo'ladi. Telekommunikatsiyalarning rivojlanishi Internetning yanada kengayishi va foydalanuvchilar sonining o'sishini ta'minlaydi.

Internetning global kiber maydonida telekommunikatsiya korxonalarini faoliyatining ma'lum hususiyatlari mavjud. Mobil Internetning qulayligi va arzonligi natijasida rivojlanishi uning aloqa kanallaridan foydalanadigan va tarmoqqa kirish maqsadida korxonalar mijozlari sonini sezilarli darajada oshirdi. Internet xizmatlarini taqdim etishdan olingan daromadlar mos ravishda o'sib bormoqda.

Ko'pgina telekommunikatsiya kompaniyalari o'z mijozlariga nafaqat Internet xizmatlarini, balki ko'plab yangi infokommunikatsiya xizmatlarini: Internet TV, mobil aloqa xizmatlari, media xizmatlari, reklama va boshqa ko'plab xizmatlarni yaratishni va taqdim etishni boshlaydilar. Kompaniyaning mijozlarga o'z infokommunikatsiya xizmatlarini ishlab

chiqarish va taqdim etish, albatta, kompaniyaga qo‘shimcha foyda olish imkonini beradi, lekin bu odatda asosiy maqsad emas. Kompaniyaning imidji o‘sib bormoqda, bu unga qo‘shimcha mijozlarni jalb qilish va mavjudlarini mustahkam saqlab qolish imkonini beradi. Biroq, yangi sharoitlar yuqori darajadagi vakolatga ega mobil aloqa opeartori rahbariyati xodimlaridan, yuqori ma‘lumotli mijozlar va Internet foydalanuvchilari bilan ishlash qobiliyatini va global kiberfazoda vaziyatni o‘zgartirish uchun ishlatiladigan metod va usullarni doimiy ravishda moslashtirishni talab qiladi.

Zamonaviy iqtisodiyot texnologik yangiliklarni joriy etishga ko‘proq moslashadi. Shveysariyalik iqtisodchi Xalqaro iqtisodiy fond asoschisi va doimiy prezidenti Klaus shvab “to‘rtinchi sanoat inqilobi” kitobida iqtisodiyot va texnologiya sohasidagi dunyoning etakchi mutaxassislari, shuningdek yirik korporatsiyalar rahbarlarining tajribasi va qarashlarini umumlashtirdi va yaxshi tuzilgan umumiy ma‘lumot bergan. Ushbu kitobda telekommunikatsiya operatorlari samaradorligiga ta‘sir qilishi mumkin bo‘lgan to‘rtinchi sanoat inqilobining bir qator o‘ziga xos omillarini shakllantirishga imkon beradi [10].

“To‘rtinchi sanoat inqilobi” ning rivojlanishi, K.Shvabning fikriga ko‘ra, avvalgi sanoat inqiloblaridan ma‘lum hususiyatlari bilan farq qiladi. Oldingilaridan farqli o‘laroq, bu inqilob chiziqli emas, balki eksponensial sur‘atda rivojlanmoqda. Bu ko‘p qirrali, chuqur o‘zaro bog‘liq zamonaviy dunyoning mahsuli, shuningdek, zamonaviy texnologiyalar o‘z-o‘zidan yanada ilg‘or va samaraliroq texnologiyalarni sintez qila oladi.

Taqdim etilayotgan xizmatlar sifatining texnik parametrlariga muvofiqligi ma‘lumotlarni uzatishda, GPRS va EDGE texnologiyalari tomonidan taqdim etilishi mumkin bo‘lgan ma‘lumotlarni o‘z vaqtida qabul qilish va uning to‘liqligi ayniqsa dolzarb bo‘lganda katta ahamiyatga ega. Shuning uchun keng ko‘lamli GPRS shartnomalarini imzolashdan oldin korporativ mijozlar operatorlarga SLA shartnomalarini tuzish uchun qat‘iy talablar qo‘yishni boshlaydilar. Ma‘lumot uzatish uchun narx darajasi foydalanuvchi talabini cheklashda davom etayotganiga qaramay, korporativ mijozlar yangi xizmatlarga qiziqishmoqda va shuning uchun operatorlar ushbu bozor segmentini rivojlantirish niyatida.

Mijozlarning ko‘plab tashqi bozorlarda ko‘rsatilayotgan xizmatlar sifatiga e‘tiborining ortishi tufayli uyali aloqa tarmoqlarining radio interfeyslarini (drive-test) sinab ko‘rish uchun muntazam ravishda testlar o‘tkaziladi, ularning natijalariga ko‘ra eng yaxshi operatorlar e‘lon qilinadi.

Shuni ta‘kidlash kerakki, abonentlar va jamoatchilik fikrini idrok etishga asosiy ta‘sir uyali aloqa xizmatlari sifatining haqiqiy parametrlari emas, balki etakchi operatorning brendidir. Shunday qilib, buyuk Britaniyada, jamoatchilik fikriga ko‘ra, “toza uyali” aloqa operatori tarmoq sifati bo‘yicha operatordan ancha oldinda.

T-Mobile, ikkala operator ham bir xil tarmoqdan foydalanishiga qaramay ko‘plab rivojlangan uyali aloqa bozorlarida, ayniqsa faqat bitta standart qo‘llaniladigan bozorlarda, to‘plamdagi tarmoqlar va taqdim etilayotgan xizmatlar sifati darajasi o‘rtasida ozgina farq bor.

Kelajakda tarif siyosati aloqa xizmatlari sifatiga asoslanadi, deb ishoniladi. Har xil sifat darajasidagi xizmatlar uchun narx korporativ bozor uchun eng muhim hisoblanadi. Ammo operatorlar uchun xizmatlar sifatining aniq mezonlari va parametrlari mavjud bo‘lmasa-da, narxlashda aloqa xizmatlari sifatidan foydalanishda kelishmovchiliklar mavjud. Aloqa xizmatlari sifati asosida zaryadlashni ta‘minlash uchun operator turli darajadagi xizmat ko‘rsatish sifatini amalga oshirishi kerak va billing tizimi aloqa xizmatlari sifatining qaysi

darajasi so‘ralishi, nima taqdim etilishi va tarif qanday bo‘lishi kerakligi haqida ma‘lumot olishi kerak [1; - 18-c.].

Yu.V.Volkovning fikricha “telekommunikatsiya huquqiy munosabatlarning sub’ekti-bu telekommunikatsiya sohasidagi munosabatlarni davlat tomonidan tartibga solish bo‘yicha bajaradigan funksiyalariga qarab huquq va majburiyatlarga ega bo‘lgan shaxs; yoki axborotni qabul qilish, qayta ishlash va uzatish maqsadida telekommunikatsiya faoliyati uchun ruxsatnomalar (litsenziyalar) va manbalarni (tarmoqlarni raqamlash, radiochastota reytinglari) olish; yoki axborotni qabul qilish, qayta ishlash va uzatish bo‘yicha xizmatlarni olish uchun telekommunikatsiya tarmoqlari va resurslaridan foydalanish huquqiga ega bo‘lgan shaxsdir” [2; - 18-c.].

T.N.Skorikovning fikricha “litsenziatning o‘z tarmog‘iga kirishni ta‘minlash va telekommunikatsiya tarmoqlarini ulash qoidalariga va ularning o‘zaro ta‘siriga rioya qilish majburiyati belgilangan [9].

Aloqa to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida litsenziatning mobil radiotelefon tarmog‘ini umumiy aloqa tarmog‘iga, boshqa operatorlarning mobil radiotelefon aloqasiga ulash imkoniyati ko‘zda tutilgan. Qonunchilik litsenziatning mobil radiotelefon tarmog‘idagi trafikni hisobga olish va o‘tkazib yuborishni, shuningdek boshqa operatorlarning aloqa tarmoqlaridan trafikni hisobga olish va o‘tkazib yuborishni tartibga soladi. Biroq, litsenziatning ushbu majburiyatlari amaldagi operatorlarga yoki uning o‘ziga tegishli”.

Operatorning huquq sub’ektiligi uning ustav faoliyati, maqsad va vazifalaridan kelib chiqadi. U yuridik shaxs yoki tadbirkor sifatida ro‘yxatdan o‘tgan paytdan boshlab vujudga keladi. Asosiysi, u raqamlash manbai yoki ajratilgan chastotalarga ega. Huquq layoqati: aloqa operatori o‘z huquq va majburiyatlarining bir qismini amalga oshirishni boshqa operatorlarga topshirish huquqiga ega.

Bunda operatorning huquqiy maqomi doirasiga kiruvchi huquqlari quyidagilar hisoblanadi:

1) mustaqil xarakterga ega (aloqa xizmatlarini ko‘rsatish bo‘yicha shartnomalar tuzish huquqi; o‘z tarmoqlarini ijtimoiy aloqa tarmoqlariga ulash huquqi (shartnomalar asosida); abonentlar to‘g‘risidagi ma‘lumotlar bazalaridan foydalanish va yaratish);

2) qo‘shma xarakterdagi (litsenziya olish uchun kim oshdi savdosida qatnashish huquqi; litsenziya olish uchun tanlovda qatnashish huquqi; aloqa to‘g‘risidagi qonun buzilgan taqdirda foydalanuvchiga aloqa xizmatlarini ko‘rsatishni to‘xtatib turish huquqi).

Xulosa qilib aytganda, mobil aloqa operatorining fuqarolik-huquqiy maqomi ushbu sub’ektlarning maxsus huquq layoqatidan kelib chiqadi. Mobil aloqa xizmatlarini ko‘rsatishda telekommunikatsiya operatori tegishli faoliyatni amalga oshirish uchun litsenziyaga ega bo‘lgan hamda buning uchun maxsus uskuna va qurilmalari mavjud bo‘lgan yuridik shaxs hisoblanadi. Shu munosabatlar bilan Telekommunikatsiya qoidalariga mobil aloqa xizmatlari operatorlarining huquqiy maqomini belgilash maqsadida “suboperator (yordamchi operator)” tushunchasini kiritish maqsadga muvofiq. Bu holat virtual mobil aloqa xizmatlarini taqdim etuvchi operatorlarning huquqiy maqomini individuallashtirishga xizmat qilar edi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Асекова Б.Н. Организационно-экономические основы повышения качества услуг сотовой связи в условиях усиления конкуренции: автореф. дис. ... канд. экон. наук. – Махачкала: 2004. – 18 с.
2. Волков Ю.В. Субъекты телекоммуникационного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Екатеринбург: 2017. – 18 с.
3. Емельянчик С.А. Стороны договора о предоставлении услуг доступа в Интернет (договора Интернет-провайдинга) // https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3735/1/Emelynychik_79%E2%80%939383.pdf
4. Жарова А.К. О необходимости правовой классификации операторов сети интернет // Бизнес-информатика №3(17)–2011. – С. 63.
5. Жилинкова И.В. Договор о предоставлении услуг доступа в Интернет (договор Интернет-провайдинга) // ПИДприємництво, госп-во И право. 2002. – № 11. – С. 3–6.
6. Капустян Н.М. Понятт я та загальна характеристика договорИв наданн я послуг бездротового зв'язку // <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/13463/1>
7. Максимюк Т.А. Интеллектуальне автоматизоване управління децентралізованими системами мобільного зв'язку: автореф. дис. ... док. техн. наук. – Львів: 2021. – 2 с.
8. Савельев А.И. Особенности правового регулирования гражданско- правового статуса Интернет-провайдеров доступа // Актуальные проблемы российского права. – 2007. – №1 (4). – С. 183–189.
9. Скорикова Т.Н. Операторы виртуальных сетей как субъекты правоотношений по оказанию услуг подвижной связи // <https://cyberleninka.ru/article/n/operatory-virtualnyh-setey-kak-subekty-pravootnosheniy-po-okazaniyu-uslug-podvizhnoy-svyaзи>
10. Шваб К., 2016. Четвертая промышленная революция [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://eksmo.ru/book/четвертая-промышленная-революция-ITD819325/2>
11. European Business Association [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://af.attachmail.ru/cgi-bin/readmsg/eba_fta_position_paper_ukr.txt?rid=3002490474&id=1277313320000000948;0;1 &mode=attachment&channel=
12. <https://lex.uz/docs/4962057>
13. <https://lex.uz/docs/33150#33678>
14. <https://lex.uz/docs/5511879>
15. <https://lex.uz/docs/3676955#3677573>
16. <https://lex.uz/docs/-5075906>
17. <https://lex.uz/docs/5735280>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 8 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).